

VIGILIA

2011 / 9

Keresztény értelmiség

GÁSPÁR CSABA LÁSZLÓ: Értelmiség

HORÁNYI ÖZSÉB: Válaszaim a kérdéseimre

HEIDL GYÖRGY: Katolikus értelmiség

MEZEI BALÁZS: Az érintettség dimenziói

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS: Párbeszéd egy nem tetszőleges partnerrel

MÁTHÉ ANDREA: Szeretet, igazság, proximitás

Bartusz-Dobosi László, Halmai Tamás és Pomogáts Béla esszéi

Both Balázs, Kókai János és Szöllősi Mátyás versei

Beszélgetés Kemény Istvánnal

76. évfolyam	VIGILIA	Szeptember
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Kritikus keresők	641
KERESZTÉNY ÉRTELMISÉG		
GÁSPÁR CSABA LÁSZLÓ:	Értelmiség	642
HORÁNYI ÖZSÉB:	Válaszaim a kérdéseimre	649
HEIDL GYÖRGY:	Katolikus értelmiség	655
MEZEI BALÁZS:	Az érintettség dimenziói	660
LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	Párbeszéd egy nem tetszőleges partnerrel	669
SZÉP/ÍRÁS		
HALMAI TAMÁS:	Az anyagtalan morfológiája. Egy mondat Beney Zsuzsáról (<i>esszé</i>)	676
BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ:	Hallgatásaim gyűjteménye (<i>esszé</i>)	678
SZÖLLŐSI MÁTYÁS:	Ábrahám (<i>vers</i>)	680
BOTH BALÁZS:	Próféta; Imádság éjféلكor (<i>versek</i>)	681
POMOGÁTS BÉLA:	A Fekete kolostor írója (<i>esszé</i>)	682
KÓKAI JÁNOS:	Anyag; Szabadesés (<i>versek</i>)	688
A VIGILIA BESZÉLGETÉSE		
BODNÁR DÁNIEL:	Kemény Istvánnal	689
MAI MEDITÁCIÓK		
MÁTHÉ ANDREA:	Szeretet, igazság, proximitás	697
EMLÉKEZET ÉS KIENGESZTELŐDÉS		
SZÉKELY TIBOR:	Az Opus Pacisról. Grósz József békepolitikája és a Vatikán (a BM és az ÁEH dokumentumai tükrében)	706
KRITIKA		
GÖRFÖL TIBOR:	Mítosztalanítás és önmitizálás között. Paul Ricoeur a halálról és az időről (Paul Ricoeur: <i>Egészen a halálig. Töredékek</i>)	712
SZEMLE		
	(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	714
	A 705. oldalon Fra Angelico <i>Noli me tangere</i> című festménye	

Párbeszéd egy nem tetszőleges partnerrel

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

„Az az értelmiségi, az a tudós, aki lelkiismeretének szavára hallgatva valóban katolikus keresztény akar lenni, nem viszonyulhat úgy az egyház igehirdetéséhez és az egyházi tanítóhivatalhoz, mint valamiféle tetszőleges partnerhez,”¹ (...) „hanem alá kell vetnie magát neki.”²

1963-ban született Pásztón. Tanulmányait a PPKE HTK teológia és az ELTE BTK esztétika szakán, majd Bécsben végezte. Jelenleg a PPKE BTK Kommunikáció és Média Intézetének intézetvezető docense, a Vigilia munkatársa. Legutóbbi írását 2010. 11. számunkban közzeltük.

A góg a történetben

¹Karl Rahner:
*Zur Situation des
katholischen
Intellektuellen.* In uő:
Schriften zur Theologie
VII. Benziger, Einsiedeln,
1966, 368–385.

²Uo. 374.

Az egyház kapcsolata a gondolattal, a szellemmel egyidős Istennek és a köréje gyűlő, körülötte játszó, testben élő gyermekeinek történelmével. A (katolikus) egyház úgy közvetíti a hagyományt (a történelemelőtt is), a történeteket, az egész nagy elbeszélést, hogy folyamatosan tudatában van ennek a közvetítettségnek az elégtelenségeivel. Az inspiráció áthatja a szerzőt és magát a szöveget is, és az egyházi hagyomány lehetővé teszi és garantálja, hogy a Biblia összes példányának pogányok és keresztények általi jövőbeli elvesztése, elkótyavetyélése, elégetése, eltüntetése után is képes lesz arra, hogy sérülésmentesen újrairja azt. A Bibliát és benne a Sátán történetét is az egyházi hagyomány közvetíti — magának az értelmiségi létnek a forrásvidékén is sajátos egyházi értelmezettséggel találkozunk. Szellemi munkát végezni fokozott veszélyeztetettség és megkísértettség: helytelen önismeretünk könnyen eredményezhet rossz értelmi és akarati döntéseket. A Sátán, az egyik tiszta szellem, felháborodott azon, hogy Isten az embert, a test és lélek egységében élő lényt magasabbra helyezte, mint őt. A tiszta szellem többnek gondolta magát annál, aki szellemi lélekkel áthatott testben él. A szellemi lélekkel áthatott test Istennek mindig értékesebb, mint a tiszta szellem. Krisztus megtestesülése ennek a szellemi természetű botránynak az egyik történelmi állomása, olyan esemény, ami újraértelmezi a voltat és az eljövendőt. Jézus ács volt, apja műhelyében dolgozott. Jézus nem tiszta szellem, nemcsak szellemi lélek, hanem fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától. Meghalt és eltemették. Harmadnapon feltámadott az Írások szerint. Amikor tehát az egyik főangyal, Lucifer, aki fényhozóként is kaphatott (felvilágosítói-elsötétítői?) feladatokat, egyszerre magáénak kezdte tulajdonítani a „fényhozói” ajándékot, majd az ajándékot önmagával azonosítva Istent látszólag kisemmizve a hazugság fejedelmeként gőgje következtében a legalacsonyabb lett — végzetesen összezavarodott, értelmezés után kiáltóvá vált a fény, az igazság, a jóság, a gondolat magától értetődő és magától érthető története.

**Az önmagát félreértő
posztmodern
szadduceus**

³Jean Cocteau: *Orfeusz*.
Francia film, 1949.

⁴Egyes itt felvetett
kérdésekről bővebben
lásd Lázár Kovács Ákos:
*Önfeladás és megmaradás. Vallásos értelmiség
Magyarországon
1945–1991*. Osiris,
Budapest, 2006.

Diabolosz (a „kettévető”) „zavarkeltővé” vált: egyszerre, egy helyen mondja a kettőt: egy időben mondja a jót és a rosszat, az igazat és a hamisat, a fényt és a sötétséget. Az egyértelmű adó-vevő kapcsolat összezavarodott, a jól megtervezett technikai, ezért aztán kellőképpen naiv telefonmintázatú kommunikációs modell végérvényesen alkalmazhatatlan lett: a történelemelőtti zavar már a kimondás előtt eluralta a történelemben elhangzó üzeneteket. Csak a jövőben remélhetjük azt, ami „szem nem látta, fül nem hallotta”, és amit Isten az őt szeretőknek (az idők kezdete előtt) készített. Isten rádióálmásának üzeneteit hiába keresgéljük a garázsban álló autórádió keresőjével³ — a Szabad Európa és a többi történelmi illúzió a történelem (fontos diribdarabokat őrző) archívumaiba került. Isten ingyenes és felfoghatatlan (de elfogadható) szeretetére tehát a szeretetválasz helyett a történelem előtti, majd a történelemben artikulálódó értetlenség hümmögésével és *zavarodottságával válaszolunk*⁴ — ami persze frusztrál bennünket. Eleve zavarodottnak, bűnbeesettnek lenni nem felhőtlen távlat. Freud óta tudni véljük, hogy a frusztrációt nem lehet kompenzálni, pontosabban csak túlkompenzálni lehet — mindig túllövünk, túl-hallgatunk, túl-kérdezünk, túl-magyarázunk, túl-játsszunk, ha szerepet játszunk, még ha ezt Istennek játsszuk is.

Palesztínában a szadduceusok (laikus értelmiségi) és farizeusok (klerikus értelmiségi) őrizték a történeteket, és joguk, kötelezettségük volt arra, amit a rómaiakkal, illetve a tanítványok segítségével (velünk együtt tehát) Jézussal tettek. A szadduceus mást gondolt a feltámadásról, mint a farizeus, mást az angyalokról, a szabadságról. Modern, posztmodern vagy modern a köbön szadduceusokként (a posztmodern farizeusok kritikája előtt szadduceusi önkritikát kellene érvényesítenünk...), laikus értelmiségiekként járjuk az utcákat, jelentősegteljesen nyugtalankodunk és gazdasági, tudományos, akadémiai, banki, minisztériumi hivatalainkkal, vagy mindezek nélkül, hivatalnélküliségeinkkel kérkedve jogot formálunk önmagunknak arra, hogy megírjuk tudós-tudatlan könyveink, tanulmányaink, előadásaink, „műveink” legújabb verzióit, mintegy a „Bírák könyvének” legújabb fejezeteiként. A félreértések csak „fokozódnak”, még rétegzettebbek lesznek a posztmodern, vagy új-modern katolikus szadduceusok esetében: Az „önmagát félreértő katolikus” nem katolikus⁵ (*katholischer Nichtkatholik*) — önmagát, egyházát, általános és speciális (relatív) hivatását ideiglenesen, vagy folyamatosan félreérti. Mivel félreérti önmagát és szerepét (miközben akár katolicitására is hivatkozik), távolodik katolikus értelemben elgondolható (szadduceusi) önazonosságától.

⁵Karl Rahner: *Der Auftrag
des Schriftstellers und
das christliche Dasein*.
In uő: *Schriften zur
Theologie VII*,
i. m. 386skk.

**A vallásos értelmiségi
kettős függősége**

Önazonosságunk alapstruktúrái vagy istengyermekségünk (többnyire áldiszkreten eltakart) tényéből következnek, vagy az (ilyen-olyan: családi, baráti, munkahelyi stb.) szocializálódás különböző területein végrehajtott halálugrásaink eredőjeként épülnek ki. Mindebből következően a katolikus egyházban az értelmiségi helye

⁶Értelmiségi tipológiáikról
lásd Lázár Kovács Ákos:
i. m. 71–122.

⁷Karl Rahner:
*Zur Situation des
katholischen
Intellektuellen*. In uő:
Schriften zur Theologie
VII, i. m. 384.

⁸Hans Urs von Balthasar:
A dicsőség felfénylése.
Teológiai esztétika. I. kötet.
(Ford. Görföl Tibor.) Sik
Sándor Kiadó, Budapest,
2004, 158; 218skk.

és szerepe (istengyermekség) sem antropológiailag, sem teológiai-
lag nem különbözik a többi hívőétől — a katekizmus szerint Istent
kellene megismernie, őt szeretnie, neki szolgálnia és ezáltal üdvö-
zölnie. Az értelmiségekkel kapcsolatban (anélkül, hogy az értel-
miségi, főleg a 20. század első felétől datált önmagára vonatkozó
/reflexív/ definícióéhségének tárgyalásába belefognánk⁶) említen-
dő Rahner tudósokkal kapcsolatos megjegyzése: „ha a katolikus
tudós eleget tesz tudománya megszabta emberi kötelességeinek és
feladatainak, akkor nagyrészt már eleget tett tudósként rá háruló
keresztény feladatának”.⁷ Egyébiránt ez ugyanígy elmondható egy
katolikus buszvezetőről, vagy börtönőrrel is — azért is jó tehát a
rahneri megközelítés, mert tisztán érzékelteti, hogy a laikusi tevé-
kenység az egyházban *relatív* (ezért mindig csak pontatlanul meg-
határozható) hivatal, szemben a klerikus *abszolút* (Istenre irányított
teológiai és ontológiai) hivatalával.⁸

Az értelmiségi munka, ha hivatásszerű értelmes szellemi tevé-
kenység, és mint ilyen kritikai és önkritikai beállítódás, igény,
szükséglet, akkor ezt a (privilegizált) munkát elvégző személy az itt
aktualizálódó (megszerzett vagy veleszületett) képességeiből adó-
dóan hozza létre (aktualizálja) a maga eredményeit, teljesítményeit.
A vallásos értelmiségi egyházi (és szakmai) helyzete akár tetszik, akár
nem kettős relativitáson alapul, ezektől függ. Az egyik az *abszolút*
(tulajdonképpen magához az Istenhez /Krisztushoz/ visszavezet-
hető klerikusi, tehát jézusi) *hivaltól* (a rahneri mottóban említett ige-
hirdetés és tanítóhivatal) való függősége, a másik *saját relativitása* (füg-
gősége) attól a (tematikus és kritikai) nyilvánosságmezőtől, amelyben
él, dolgozik, és megítéltetik. Ebben a második függőségben folya-
matosan ki van téve a (laikus) relativitás különböző megjelenési for-
máinak (siker–sikertelenség, szakmai megítélés különböző módo-
zatai, erkölcsi vagy szakmai értékek elfogadása–elvetése, jelenlét vagy
kivülállás mértéke stb.).

Ebben az értelemben a vallásos értelmiségi saját vallásos értelmiség-
és nyilvánosságfogalmával racionális és kritikai viszonyba hozha-
tó kritikai nyilvánosságot igényel és tételez, (ha pedig ez már /még
nincs, akkor) alakít ki. Ebben a közegben teljesen mindegy, hogy az
adott vallásos (esetünkben katolikus) értelmiségi miniszterelnök,
bankigazgató, repülőgépvezető-e, vagy éppen fegyenc, vagy Recsken
csillézik, Tiszapalkonyán az erőműben, vagy a Néprajzi Múzeum-
ban raktároskodik. A „teljesítmény” az egyház „kegyelemraktárai-
ban” jelen van, még akkor is, ha ezek az értelmiségi teljesítmények
látszólag nem materializálódnak, nem kerülnek bele bizonyos (te-
matikus és kritikai) nyilvánosságmezőkbe. A nyilvánosság ezen (Is-
ten előtti, tehát teológiaiilag transzcendens, társadalomtudományi-
lag transzcendentális) megközelítésében az erkölcsi, vagy misztikus,
vagy spirituális teljesítmény éppen olyan teljesítmény, mint akár-
melyik más, szellemi természetű (procedurális, vagy nem pusztán
csak procedurális) gondolat, szó, cselekedet.

⁹Bernhard Giesen:
*Kollektive Identität. Die
Intellektuellen und die
Nation. Eine deutsche
Achsenzeit.* Suhrkamp,
Frankfurt am Main,
1993, 24–67.

¹⁰Uo. 38.

Az értelmisségi munka az adott társadalom tematikus és kritikai nyilvánosságmezőiben zajlik. Különböző identitásképző kódok alapján hozunk döntéseket arra vonatkozóan, hogy éppen milyen magatartásformák mentén kívánunk/kívánnánk elhelyezkedni a tengelyidőben, az adott kódú értelmisségi csoporthoz sorolódni, vagy soroltatni.⁹ Ennek alapján a *kezdeti kódú* értelmisségek nem, nemzedék, rokonság, származás, nemzetiség, származás, faj alapján tagozódnak be saját értelmisségi csoportjukba. Itt a csoport felé elvégzett „tisztulási szertartásokkal” lehet a hűséget, a lojalitást különböző (szakmai, pszichológiai, rétegszimpatia) alapuló, a származással számot vető stb.) formáit megszerezni, tudatosítani, és ezekkel a csoporthoz tartozást mind a külső, mind a belső tagok felé megjeleníteni. Ezek az értelmisségi csoportok a csoporthoz nem tartozókat (a külsős, számukra már eleve erős identitású) demonizálják. „A primordiális kódú értelmisségek *reduktív gondolkodási módjuknak* megfelelően azt állítják, hogy a makrorendszerek — elméletek, intézmények, törvények — mikroelemekre vezetendők vissza, és nem fordítva.”¹⁰

A *tradicionális kódú* értelmisség-típus valamely közösségen alapuló magatartás implicit szabályai, a hagyomány és a különböző társadalmi rutinok ismeretéből hozza létre kollektív identitását (értelmisség). Tisztulás helyett itt az emlékezés különböző rítusai képezik a csoporthoz tartozás alapját — valamely közösség és annak emlékezete áll a középpontban. Egy alapítási mítosz és a *reprezentáció eszméje* áll a csoport önértelmezésének középpontjában. A tagok nem egyenrangúak, hanem valami közösen elfogadott vezető (személy, vagy eszme) alá tartoznak, amolyan osztrák-magyar-monarchiásan.

Az *univerzalista kódú* értelmisség eszméje a megváltás, vagy a parúzia. A vallási élmény (legyen az konkrétan is vallási, vagy öko-vagy társadalompolitikai stb. élmény) áll a középpontjában, ez lehet szentelés, megszentelődés, a szent cselekedetek gyakorlása, a mindenféle „rítus” (vallási cselekedetek, első tüntetés, atomreaktor kerítéshez láncolás) birtoklása. A földet, ami most van, égivé kell alakítani — ennek *stratégiája a pedagógia, a misszió és a meggyőzés*, hiszen minden ember potenciális tag, a megváltás elvégre mindenkié. A rejtett lényeg áll szemben tehát a külső megnyilvánulással, a történeti egyediség a történelmi totalitással. Nem az egyén hatalmi törekvései az irányadók, hanem a kollektív küldetéstudat (vallási misszió, a civilizáció meghonosításának feladata, a felszabadítás stb. Ilyen társadalmi berendezkedések például a római császárság, az iszlám birodalom, az újkori európai gyarmatbirodalmak, a francia forradalom, a szocialista birodalmak stb.). A missziót és a csoportot irányító értelmisségi elitnek természetesen aszketikus (tudományos, erkölcsi, politikai, vallási) eszményeknek kell megfelelnie.

Összességében elmondható, hogy egy konkrét kérdés kapcsán a három (értelmisségi, vagyis kollektív) identitásképző kód egyikét választjuk, míg egy másik kérdéskörben esetleg egy másikat — ettől

¹¹Uo. 60.

aztán igen bonyolult magyar-ugaros „szemantikai mezőbe” keveredünk. Ráadásul a csoportokon belüli folyamatok sem egyirányúak: „Egyetemes közösségek ezen keresztül kettős és ellenmozgó szerkezetdinamikát mutatnak: az expanzív belső mozgások belső gátaikon, rétegződéseken, vagy diffúziólassításokon keresztül — mint ami az új feltalálása — törnek meg.”¹¹ Úgy tűnik, az a leggyömsölcsözőbb, ha mind a háromféle csoporttapasztalatra így vagy úgy (befogadás és/vagy kiközösítés) szert teszünk — ezek segíthetnek a folyamatos önmagunkra és az adott értelmiségi csoportra vonatkozó kritikai reflexió begyakorlásában (aszkézis).

Értelmiségi tojástánc négy ütemre

¹²Theodor Geiger:
*Aufgaben und Stellung
der Intelligenz in der
Gesellschaft.* Ferdinand
Enke, Stuttgart,
1949, 4skk.

¹³Jürgen Gerhards –
Friedhelm Neidhardt:
*Strukturen und
Funktionen moderner
Öffentlichkeit.
Fragestellungen und
Ansätze.* In Stefan Müller-
Doohm – Klaus
Neumann-Braun (szerk.):
*Öffentlichkeit. Kultur.
Massenkommunikation.*
BIS-Verlag, Oldenburg,
1991, 51skk.

¹⁴A kérdésről bővebben
lásd Johann
Reikerstorfer:
*Postsekularität – oder die
verdrängte Dialektik der
Säkularisierung?*
In: *Jahrbuch Politische
Theologie.* Band 5:
*Politische Theologie –
gegenlesen.* LIT Verlag,
Münster, 2008, 269–273.

Az adott értelmiségi önazonossága más társadalmi csoportokhoz való viszonyaiban is formálódik. Ha komplex viszonyt ápol a valósággal (például ért máshoz is a „szakmáján” kívül, vagy ült börtönben, volt kiközösítve, vagy megélte a siker–sikertelenség egyéni- és csoportélményeit, vagy végzett kétkezi munkát stb.), akkor több társadalmi csoporttal tud termékeny (oda- és vissza-hallgató) viszonyt kialakítani. Az értelmiségit érdeklődése, képességei, eredményei aztán előbb-utóbb szakmai csoportok közepébe, vagy perifériáira juttatják — tagja lesz egy szűkebb szakmai, professzionális értelmiségi csoportnak. Itt aztán megint finomodik a kín: a mérnökök, a természettudósok, a művészek, a szellemtudományos és társadalomtudományos értelmiségiek *kitüntetett ranggal* bírhatnak, *behódolhatnak*, szakértelmükkel („*vegytisztán*”) *szolgálhatják* a politikai hatalmat, illetve *bíráúi* értelemben vett kritikus viszonyt alakíthatnak ki vele kapcsolatban.¹² Ezek a magatartásformák tovább bonyolítják azt az összefüggésrendszert, amelyben a konkrét értelmiségi (legyen az vallásos, vagy vallástalan /Rahner óta bevett meggyőződés, hogy a lélek természetéből következően eleve keresztény, vagyis vallásos/), szakmai életpályájának különböző helyzeteiben a korábbiaktól különböző, azokhoz hasonló, vagy ugyanolyan (nem feltétlenül csak szakmai) döntést hozhat, és ezzel egy-egy értelmiségcsoportba tagozódik. Az értelmiségi tojástánc ezen a szinten meg kell, hogy feleljen az „adekvát kompetencia elvének”¹³ — az adott értelmiségi-nek témákat lehet és kell megfogalmaznia, ezeket felvetnie, majd mindezt szakszerű és megfelelő módon értelmes, kritikai és sajátlagos nyelvvel, valamint argumentációs bázissal képviselnie.

Ebben a hisztériáig feszített érzékeny közegben az *anamnézis* jelentőségének újraértelmező őrzése és a *szekularizálódás dialektikájának* folyamatos elemzése lehetővé tenné az értelmiségi számára, hogy kikerüljön a különböző korszakolások és korszakgettók lehangoló mókuskerekéből. Akárhányadik modernitásunkat éljük, vagy posztindusztriális, posztszekuláris¹⁴ pozícióinkban posztoljunk, ez az új (anamnetikus és a szekularizálódás dielektikájára érzékeny — újmodern) helyzet lehetőséget ad mindnyájunknak arra, hogy mindenki (beleértve a hangtalan sikolyban, néma kiáltásban motyogó szegényeket, kisemmizetteket, nyomorultakat) megszó-

lalhasson — tudva, hogy megszólalásunk regiszterei többé már nem privilegizált beszédformák lenyomatai. A társadalom tematikus és kritikai nyilvánosságmezőiben (a táncban) tehát négyféleképpen vehetünk és veszünk részt: lehetséges, hogy (akár értelmiségiként, akár mint adott értelmiségbe sorolható csoporttag) bizonyos helyzetekben, időszakokban *kitiüntetett ranggal*, rangban helyezkedünk el a társadalmi megbecsültség értékskáláján. Aztán lehetséges *behódolnunk* itt-ott, illetve vegytiszta (megfizetett, vagy meg nem fizetett) *szakértelemmel szolgáljuk* a hatalmat, vagy szélsőséges esetben időszaki, vagy folyamatos *bírálat* hangoztatása és érvényesítése lesz a meghatározónk. Itt sem ütemtelen a tánc, négy ütemre helyezkedünk: bizonyos helyeken rangunk van, bizonyos helyeken hódolunk, másutt szakmaizgatunk, vagy ínszakadtig bírálunk.

Istenre is nyitott kommunikáció

A (katolikus keresztényként) vallásos értelmiségi az egyház társadalmi tanítása alapján nem hirdethet és nem is hihet „meghatározott földi jövőt”. A jelent „eszkatológiai fenntartással” kezelve, folyamatosan távolságot tart mindenféle tudományos, állami, politikai üdvösségajánlattól — nyitott jövővel számol, mely nyitott minden cselekvésre, szóra, hallgatásra és hazugságra. A keresztény értelmiségi nem merülhet bele maradék nélkül az „itt és most”-ba — paradox módon ennek egyik biztosítéka épp az egyház földi léte. Az egyház anyaszentegyház — a benne érvényesülő diskurzív struktúrák épp az istenközelség révén képesek váratlan és szokatlan invenciókkal részt venni a különböző nyilvánosságterek tematikus és kritikai diskurzusaiban. Ezt a tágasságot semmilyen értelmiségi, jogi, politikai vagy hatalmi korlátozás nem képes beszűkíteni, még akkor sem, ha az egyház tagjai bűnösök. A valóság korlátozása az értelmiségi helyzet korlátozását is jelentené. A vallásos értelmiségi (aki esetünkben katolikusként keresztény) létével, kritikai jelenlétével ennek a jövőre nyitott (eszkatológikus) valóságnak¹⁵ a tanúja. Nem vallási programokat valósít meg, nem a vallási propaganda¹⁶ (politikai, hatalmi, művészi stb.) pszeudo-rendszereiben él, hanem vallásossága révén mélyebbről indít. Olyan „diskurzusközösség” tagja, amelynek (Istenre nyitott) erőterében zajlik minden történet, legyen az politikai, erkölcsi vagy tudományos. A hivatásos szakértelem¹⁷ modern, procedurális racionalitásmodelljével szemben a vallás mint a nem procedurális racionalitás egyik formája „idegenségével”, kinnállásával éppén hogy fenntartja a kritikai racionalitás igényét. A vallás (anamnetikus) emlékezet-struktúrája („ezt tegyék az én emlékezetemre”) folyamatosan feltartóztatja mindazokat a(z értelmiségi) törekvéseket, amelyek szeretnének eltekinteni a társadalmiság vagy az elvek porondján érvényesülő dialektikától, és a „felejtésbe szelermesek” tehermentesítésével operálnának.

¹⁵Tiemo Rainer Peters: *Johann Baptist Metz. Theologie des vermißten Gottes*. Grünewald, Mainz, 1998, 46skk.

¹⁶Thomas Stearns Eliot: *Religion and Literature*. In uő: *Selected Essays*. Faber and Faber, London, 1969, 388–401.

¹⁷Harold Perkin: *The Third Revolution. Professional Elites in the Modern World*. Routledge, London – New York, 1996, 1.

Mindenfajta hatalom kétarcúsága

A zsidó-keresztény vallás az idők végezetéig botrány marad minden evilági hatalom és hatalmasság számára. Jézus kívül áll mindenféle

¹⁸Erről bővebben lásd
Hans Maier: *Das
Doppelgesicht des
Religiösen. Religion –
Gewalt – Politik.* Herder,
Freiburg, 2004.

latolgatáson. Ebből a kívülállásból fakad a krisztushívők *kettős viszonya* a hatalomhoz. Jézus maga sem úgy beszélt, tanított, mint az *írastudók*, hanem mint *akinek hatalma van*. A vallás *kettős arca*¹⁸ a hatalom akarásának és gyakorlásának, illetve a hatalom elutasításának és mellőzésének a kifejeződése. Minden hatalom „onnan felülről” van, tehát önmagában a hatalom is jó (teremtett). A vallás, a politika, a tudomány, a művészet, a jog (stb.) prostitúciója hozza magával a hatalom problematizálását. A (főként iszlám) vallási terrorcselekmények a vallásosság látszatát az *üres megtévesztés (pompa diaboli)* hazugságával kívánják megvalósítani. Ezzel szemben *Isten dicsősége (Gloria Dei)* a valóság feletti hatalmat is magában foglalja. A zsidó-kereszténység olyan üdvösségszerzőre hivatkozik, aki mindenható — hatalma mindenre és mindenkire kiterjed. Ebből következik, hogy bármely hatalom ki van téve a kereszténység kritikájának és számonkérésének. Ez a kihívó megszólítás az idők végéig hangzó provokációként áll előttünk, bennünk. Mi, a „polgári vallásosság” (Metz) képviselői elfogadtuk, hogy a vallás magánügy, ezzel eleve lemondtunk arról, hogy Isten „felforgató valóságát” közel engedjük magunkhoz. Nyugaton élő ferencesek mondogatják, hogy a rend szervezeti és kegyelmi ereje akkor csökkent erősen, amikor „akadémikusok” léptek be a rendbe — a sok professzori okoskodás elállta a kegyelem útját. Számptalan ferences szent és tanító életműve bizonyítja ugyanakkor, hogy nem feltétlenül antiintellektualista az, aki hagyta, hogy Isten is megszólalhasson az életében. Mivel mi, (nyárs-polgári) keresztények még azt is tudjuk, hogy hol és mikor van helye Istennek az életünkben, bizton remélhetjük, hogy itt a földi életben elkerüljük a vele való felforgató erejű személyes találkozást. Az áldozatnak kiporciózott helye és ideje van az életünkben — vigyázunk rá, nehogy felfaljon bennünket egy keresetlen bánat. Pedig nem a *szenvedés* hiányzik belőlünk, hanem az *elköteleződés*. Ágostontól itt is lenne mit ellesnünk: „martyrem non facit poena, sed causa”¹⁹ (vértanúvá nem az átélt szenvedés, hanem a képviselt ügy tesz).

¹⁹*Ad Cresconium
grammaticum* 3, 47.

Alois M. Haas

Felemelkedés, alászállás, áttörés

A misztikus tapasztalat és a misztika nyelve

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

Alois M. Haas: Felemelkedés, alászállás, áttörés

A misztikakutatás egyik legtekintélyesebb európai képviselőjeként számon tartott Alois M. Haas elméleti írásai a keresztény misztika világból kitörni próbáló törekvéseit (felemelkedés), az emberi élet valóságába radikálisan belebocsátkozó tendenciáit (alászállás) és az állandó isteni jelenlét megérkező tudati tapasztalatait (áttörés) mutatják be.

Ára: 3.500 Ft

Megvásárolható a Vigilia Kiadóhivatalban:

1052 Budapest, Piarista köz 1. Telefon: 486-4443